

Віолетта ГАВРІЧКОВА

заступник директора з виховної роботи
Комунальний заклад
«Харківська спеціальна школа № 2»

ОСОБИСТІСНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕДАГОГА СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У публікації розглянуто провідні риси особистості педагога спеціального закладу освіти. Виокремлено провідні особистісні риси педагога, необхідні для успішної педагогічної діяльності: толерантність; чуйність; відкритість до потреб інших людей; уміння прийняти обмежені можливості; здатність виражати прийняття; творче ставлення до роботи. Серед професійних якостей відзначено вміння: вивчати особистість учня, складати індивідуальний навчальний план, співпрацювати з батьками та інші.

Ключові слова: педагог спеціального закладу освіти, особистісні риси, професійні характеристики, спеціальний заклад освіти, освітньо-виховний процес.

Violetta Gavrichkova. Personal and professional characteristics of a special education institution teacher

The publication examines the leading personality traits of a special educational institution teacher. The leading personal traits of a teacher, necessary for successful pedagogical activity, are singled out: tolerance; keenness; openness to the needs of other people; the ability to accept limited opportunities; the ability to express acceptance; creative attitude to work. Among the professional qualities, the ability to: study the student's personality, draw up an individual curriculum, cooperate with parents, and others was noted.

Keywords: teacher of a special educational institution, personal traits, professional characteristics, special educational institution, educational process.

Постановка проблеми. Діяльність педагога спеціального закладу освіти охоплює багато аспектів – це не лише ведення занять за певними методами з використанням різних форм та засобів, а насамперед, підготовка цих занять, що вимагає ретельного аналізу розроблених раніше програм – пристосованих до індивідуальних потреб та можливостей окремих учнів, а також правильного підбору згаданих методів, форм та засобів. Важливою складовою професійної діяльності педагога спеціального закладу освіти є систематичне відстеження розвитку учнів та поточна корекція складених програм, постійний контакт із усіма працюючими з групою людьми, зокрема з батьками, зрештою, це постійний аналіз своїх дій та оцінка вжитих кроків. Відтак, для успішного провадження освітньо-виховного процесу спеціального закладу освіти, педагог має володіти низкою характеристик, що цьому сприяють.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особистості педагога в освітньому процесі закладу освіти здавна було предметом розгляду вітчизняних науковців, зокрема таких класиків педагогічної думки як С. Русової, В. Сухомлинського, А. Макаренка та інші. Розвиток спеціальної освіти у різних аспектах розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: В. Засенко, В. Бондар, Е. Даніельс, А. Колупаєва, Ю. Найда, В. Кузьменко, Т. Лорман, Дж. Кауфман, Н. Софій, Д. Фукс, К. Стаффорд, Ф. Фріман, С. Хакінз та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є охарактеризувати особистісні та професійні риси педагога спеціального закладу освіти, необхідні для ефективної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відзначає В. Сухомлинський, основою успіху освітньо-виховного процесу є любов до дитини, що виражається в її повному прийнятті, розумінні потреб, надання їй справжньої допомоги у подоланні труднощів, пов'язаних з обмеженими можливостями. Педагог впливає на вихованця не лише цілеспрямованими діями, використовуючи різні виховні методи, прийоми та засоби, але, в першу чергу, своїми вчинками та ставленням [4].

Позитивна емоційна установка схиляє педагога постійно поглиблювати знання як про дитину, а водночас і себе. Цей емоційний фактор, що виявляється в доброті, сердечності, чуйності до несправедливості та страждання, доброзичливості, пробуджує у дитині довіру, бажання працювати, віру у власні сили, вивільняє його приховані можливості розвитку. Особистість педагога спеціального закладу освіти є основою його робочого інструментарію. Досягнення запланованого розвитку дитини та задоволення педагога від власної діяльності можливе завдяки наявності таких особистісних рис педагога:

- толерантності;
- чуйності та відкритості до потреб інших людей;
- уміння прийняти обмежені можливості та нерозуміння;
- здатності виражати прийняття та підтвердження цінностей;

творчому, креативному ставленню до роботи [1].

Надзвичайно важливою характеристикою особистості педагога педагогічний такт, що може виражатися у ставленні до дитини з особливими освітніми потребами як до суб'єкта освітньо-виховного

та корекційного процесу, відмова від прояву будь-якої неприязні до учня. Легко помітити, що педагог, який володіє педагогічним тактом, знає, дотримується та реалізує в щоденній практиці правила дидактики, починаючи з планування та організації освітнього процесу до його здійснення.

Універсальний принцип дидактики, який різні автори виділяють як головний, це принцип всебічного вивчення особистості дитини з особливими освітніми потребами та надання їй раціональної, необхідної допомоги. Важко собі уявити початок планової реабілітаційної роботи з дитиною з особливими освітніми потребами без достатньо повної картини її функціонування, причин обмежених можливостей, проявів нетипової поведінки, результатів колишніх виховних впливів і т. д. Педагог має володіти інформацією про актуальний стан психофізичного розвитку учня, його сімейних та побутових умовах, про прогноз його подальшого розвитку тощо суттєво допоможе педагогу зрозуміти дитину з особливими освітніми потребами [3].

Йдеться про те, щоб визначити вихідний рівень функціонування дитини у різних сферах, не забуваючи, що між ними існує тісний зв'язок. Необхідно також враховувати наявні між ними залежності – розвиток певних навичок неможливий без розвитку інших, що різні навички не завжди розвиваються одночасно. Не можна розглядати окремі сфери розвитку у певній ізоляції, а також сприймати учня лише крізь призму його функціонування у закладі освіти.

Інтегральний погляд на учня – це також визначення його функціонування в сім'ї при врахуванні того, наскільки ситуація у сім'ї впливає на його успіхи. Педагог не повинен забувати, що робота з дитиною з певним ступенем розумової відсталості – це не тільки робота з нею самою. це також робота з членами його родини та найближчого оточення.

Серед основних складових роботи педагога спеціального закладу освіти – це формулювання сукупності дій з певною групою учнів (з особами з їхнього найближчого оточення) у певний час та в певних умовах. На хід спільної роботи впливає багато чинників. Вона залежить не тільки від особливостей особистості вчителя, наявних у нього знань та навичок, а також його професійного досвіду, а й від загальної атмосфери у закладі освіти.

Освітня діяльність корекційного закладу освіти ґрунтується на індивідуальних освітніх програмах, що складаються для кожного конкретного учня та що містять конкретні цілі, завдання та теми, що знаходяться у сфері найближчого розвитку цього учня. Індивідуальні освітні програми розробляються всіма вчителями, які працюють з дитиною. Оцінка рівня розвитку дитини та визначення напрямків роботи не може бути одноразовим дією, пов'язаним із прийняттям даної дитини до навчального закладу. Для визначення оцінки рівня розвитку учнів стають в нагоді різні діагностичні засоби, описані в літературі та часто застосовувані в школах. Отже педагог спеціального закладу освіти має обов'язково володіти такою професійною характеристикою для здійснення діагностики та розробки індивідуальної освітньої програми учня [2].

Документування ходу навчання крім формальної сторони має дуже велике значення як для розуміння специфіки розвитку конкретної дитини, так і для професійного розвитку педагога. Грамотна документація педагогічної діяльності забезпечує інтереси учня з особливими освітніми потребами, дає можливість приймати раціональні педагогічні рішення. Педагог, аналізуючи історію реабілітації конкретного учня (або групи), розглядає проблему цілісно, у тимчасовому контексті та на підставі цього може робити висновки щодо подальшої роботи з дитиною, творчо змінюючи свій інструментарій. Грамотна документація та хроніка процесів і змін, що відбуваються, можуть бути раціонально використані в майбутньому і можуть допомогти вчителю під час складання плану подальшої роботи [2].

Важливою характеристикою є те, що саме педагог формує оточення учнів з особливими освітніми потребами. Його активність, фантазія, винахідливість, незвичайний підхід до предметів можуть значно вплинути на зовнішній вигляд, оснащення та функціональність приміщень, де він проводить з учнями щодня багато годин. Для дитини з особливими освітніми потребами дуже важливо, що її оточує, так як вона не здатна уявити собі або шляхом порівняння сформувані подумки низку понять. Навколишні предмети впливають на поведінку дітей, формують їх поняття, вміння, навички, вивільняють потреби. Саме тому оснащення класів не може бути випадковим [1].

Навколишнє оточення має «жити» разом з учнями. Всі предмети, що призначені служити дітям, мають бути в хорошому стані, надійними та безпечними. Має бути стільки приладдя, щоб кожен учень міг самостійно працювати. Важливо пам'ятати, що кожна річ, кожен предмет також може бути дидактичним засобом, якщо використовується свідомо та цілеспрямовано. Педагог має бути частково колекціонером, майстром на всі руки та дбайливим господарем лише тоді він зможе ефективно організувати навчальне середовище для учнів з особливими освітніми потребами, яке буде відображати індивідуальність та слугувати для розвитку учнів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, особистість педагога спеціального закладу освіти значно впливає на хід освітньо-виховного процесу. Надзвичайної важливості на бувають особистісні риси педагога, так як: чуйність, толерантність, терпіння. Поряд з цим існує ряд професійних характеристик, що забезпечують оптимальну організацію освітньо-виховного та корекційного процесу. Серед них: організованість, уміння складати індивідуальний навчальний план учня, організувати навчальне середовище та ефективну взаємодію з батьками.

Серед перспектив подальших досліджень вбачаємо питання створення виховних ситуацій, що сприяють соціальному розвитку дітей з інтелектуальною відсталістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мирончук Н. М. Кваліфікаційні вимоги до сучасного педагогічного працівника та шляхи його підготовки. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 91–95.

2. НУШ. Спеціальна освіта замість інклюзії. URL: <https://nus.org.ua/articles/spetsialna-osvita-zamist-inklyuziyi-10-prychyn-chomu-nove-polozhennya-shkodyt-dityam/>

3. Скоромна М. Роль особистості педагога у процесі формування особистості молодшого школяра. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020, № 8 (102). С. 383.

4. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ : Рад. шк., 1976.